

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала:
магістрантка 2 курсу групи KorOs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Гарнюк Мар'яна Ігорівна

Науковий керівник:
Чопік О.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	7
1.1. Значення ігрової діяльності в дошкільному віці.....	7
1.2. Особливості розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ II. ВИВЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	30
2.1. Методика вивчення рівня прояву ігрової діяльності у дошкільників з порушеннями інтелекту.....	30
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	37
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	45
3.1. Психолого-педагогічні умови розвитку ігрової діяльності у дітей з порушеннями інтелекту дошкільного віку.....	45
3.2. Методика корекції ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	51
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	79

Умовні скорочення

ЗСДО – заклад спеціальної дошкільної освіти

ВСТУП

На сьогоднішній день створення умов для системного розвитку можливостей дітей з порушеннями інтелекту з метою збагачення її соціального досвіду є ключовою позицією оновлення змісту спеціальної дошкільної освіти.

Гра розглядається як основний, провідний вид діяльності дошкільника, що багатогранно впливає на його психічний розвиток та визначається як особлива форма засвоєння дитиною навколишньої дійсності шляхом моделювання та інтерпретації взаємодії між людьми. Зокрема, у грі відбувається опанування новими навичками, вміннями, знаннями, ознайомлення з навколишнім середовищем, оволодіння вміннями комунікації, що сприяє успішній соціалізації. Крім того, гра є ефективним засобом розвитку мислення, уваги, пам'яті, мовлення, уяви та сприяє розвитку емоційно-вольової сфери.

Ігрова діяльність дошкільників з порушеннями інтелекту має свої особливості, що пов'язані насамперед, з неможливістю її самостійного формування і поза цілеспрямованим корекційним впливом спостерігається значне відставання у розвитку ігрової діяльності дітей цієї категорії у порівнянні з однолітками з типовим розвитком. Зокрема, на початковому етапі у дітей цієї категорії не виникає задуму гри, діти не проявляють інтересу до іграшок, маніпулюючи ними, не вміють відтворювати навіть нескладну і знайому життєву ситуацію. Проте відомо, що саме в процесі гри відбувається розвиток емоційно-позитивного ставлення та інтересу до оточуючих предметів та дій з ними, формуються усі когнітивні процеси, предметно-ігрові дії та вміння грати з однолітками. Отже, проблема розвитку ігрової діяльності дітей є одним із найважливіших завдань педагогів-дефектологів. Адже саме, у дітей дошкільного віку з порушеннями інтелекту, гра формується в результаті засвоєння способів ігрової діяльності в процесі корекційно-розвивальної роботи.

Ігрову діяльність дошкільників з інтелектуальними порушеннями у своїх дослідженнях вивчали Л. Виготський, А Катаєва, Н Соколова,

О. Стребелева та інші. Зокрема, ними охарактеризовано особливості ігрової діяльності дітей цієї категорії, проте вивчення рівня її сформованості вивчено не достатньо, що зумовило вибір теми дипломної роботи магістра **«Особливості розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями»**.

Мета дослідження – теоретико та практично вивчити особливості розвитку ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Об’єкт дослідження – ігрова діяльність дошкільників з порушеннями інтелекту.

Предмет дослідження – особливості формування ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури й визначити стан розробленості проблеми дослідження, сутності її основних положень та ключових понять.

2. Емпірично дослідити та проаналізувати рівень розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

3. Визначити психолого-педагогічні умови розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

4. Розробити методичні рекомендації розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз загальної і спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; вивчення досвіду роботи дошкільних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями для з’ясування стану проблеми у сучасній практиці; *емпіричні:* спостереження; бесіда; констатувальний експеримент; *статистичні:* кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Теоретична значущість полягає у здійсненні теоретичного аналізу загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості апробації методики розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями, що може використовуватись вихователями, асистентами вихователів, корекційними педагогами в навчально-виховному процесі ЗДО, здобувачами вищої освіти під час проходження педагогічної практики.

Експериментальна база: Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №224 Криворізької міської ради.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи. Дипломна робота магістра включає вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного та практичного аналізу особливостей розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту дають змогу зробити наступні висновки.

Гра є феноменом, соціальна природа якого полягає у відображенні суспільних відносин людей. В іграх дітям відкривається можливість відтворити позитивні і негативні явища їх життя та поведінку значимих дорослих. З педагогічної точки зору гра виступає ключовим методом і прийомом, засобом і формою організації навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Гра як провідний вид діяльності, включає більші можливості щодо формування особистості дошкільника, ніж інша, будь-яка діяльність, адже її мотиви містять велику спонукальну силу, поєднуючи у собі загальні ознаки соціальної діяльності, а саме цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь і специфічні – свобода, самостійність, самоорганізація, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення. Проте слід зазначити, що реалізація потужного навчально-виховного потенціалу гри для дошкільників з інтелектуальними порушеннями, можлива лише за умови її чіткого спрямування.

Ігрова діяльність є домінуючою у дошкільному віці та являє собою двосторонній процес, що з одного боку формує зону найближчого розвитку, породжуючи нові, прогресивні види діяльності та формуючи вміння діяти творчо, колективно, довільно керувати своєю поведінкою. А з іншого боку, розширення життєвого досвіду дітей відбувається за рахунок продуктивних видів діяльності, що в свою чергу, живлять і зміст ігрової.

Аналіз теоретичних джерел дозволив виділити особливості ігрової діяльності дітей типовим розвитком. Зокрема, в молодшому дошкільному віці діти використовують реальні предмети і іграшки лише за призначенням, поступово оволодіваючи предметними діями, тобто гра на цьому етапі являє собою розвиток предметної діяльності. В середньому дошкільному віці

виникає сюжетно-відображувальна гра, яка є передумовою виникнення сюжетно-рольової, що розквітає в старшому дошкільному віці і зміщує акценти інтересів з предметів, предметних дій на відносини людей.

Аналіз низки спеціальних психолого-педагогічних джерел свідчить, що ігрова діяльність дітей з інтелектуальними порушеннями має певні особливості. Зокрема, діти з порушеннями інтелекту не можуть самостійно оволодіти сюжетно-рольовою грою, яка є провідною діяльністю у їх однолітків з типовим розвитком; діти не виконують ігрових дій, а просто маніпулюють з предметами; мовлення під час гри дітей не виконує плануючої та регулюючої функції та не відображає змісту ігрових дій.

Відповідно до завдань констатувального етапу дослідження і виходячи з структури та особливостей прояву ігрової діяльності нами було виділено показники, критерії та рівні сформованості ігрових умінь дітей дошкільного віку та розроблено методика вивчення розвитку ігрової діяльності дошкільників. Ця методика була спрямована на порівняльне вивчення рівня прояву ігрової діяльності дошкільників з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями та включала наступні етапи роботи: спостереження за самостійною ігровою діяльністю дошкільників; спостереження за організованою грою дітей; бесіда, що стосувалася діагностика ігрових інтересів дітей; експеримент «Ігрова кімната» для виявлення особливостей спілкування дітей у процесі ігрової діяльності; методика вивчення вміння відтворювати послідовність дій у грі; бесіда з вихователями з метою вивчення сформованості ігрових умінь, особливостями виконання ролі в грі та вивчення рольових і реальних взаємостосунків дітей в грі.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження показав переважно високий рівень прояву ігрової діяльності у дошкільників з типовим розвитком та середній і низький рівень у дітей з порушеннями інтелекту. Зокрема, виявлено специфічні особливості розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту. Діти цієї категорії проявляють

поверхневий та нестійкий інтерес до гри, їх гра є короткотривалою, нечітко простежується наявність елементів ігрового сюжету; діти не проявляють інтересу до іграшок і граються тими, які потрапляють в їх поле зору, не використовують предмети-замінники; їх гра рідко супроводжується емоційним похваленням, мовлення дітей і дії розірвані і відбуваються паралельно без будь-якого зв'язку. Окрім того діти з порушеннями інтелекту не проявляють інтересу до спільної гри з однолітками, можуть гратися лише поряд або наодинці. Без спеціального корекційного впливу гра дітей з порушеннями інтелекту так і не набуває ознак провідної.

Виходячи з цього перед педагогом ставиться завдання цілеспрямованого, поступового включення дитини з порушеннями інтелекту у світ гри, навчання її різноманітним ігровим прийомам, використанню різноманітних засобів спілкування з однолітками.

Вважаємо, що успішність навчання гри дітей з інтелектуальними порушеннями залежить від організації цього процесу, що обумовлюється застосуванням комплексного підходу, який включає такі компоненти як: ознайомлення дітей у процесі їх активної діяльності із навколишнім світом; навчальні ігри; організація предметно-ігрового середовища; взаємодія дорослого з дітьми у процесі гри.

Психолого-педагогічними умовами розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту ми виділили ряд факторів, що стосуються організації підготовки, особливостей проведення, методичних аспектів та індивідуальних можливостей і особливостей дітей цієї категорії.

Реалізація методики навчання дітей з інтелектуальними порушеннями гри базується на залученні всіх можливих способів засвоєння ігрового досвіду дітьми: демонстрація педагогом елементів сюжетно-рольової гри з попереднім та попутним роз'ясненням їх змісту; введення дітей у роль та ігрову ситуацію; виконання дітьми ігрових дій з наслідування; самостійне виконання дітьми ігрових дій тощо.

Відтак, послідовне застосування комплексного підходу та дотримання психолого-педагогічних умов розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту забезпечує формування всіх компонентів ігрової діяльності та сприятиме підвищенню рівня її розвитку.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, перспективними напрямком нашого дослідження є апробація методики розвитку ігрової діяльності дошкільників з порушеннями інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережна В. С. Вплив ігрової діяльності дітей із ТПМ на міжособистісну взаємодію як основний чинник розвитку дитини дошкільного віку. Педагогіка здоров'я, Чернігів, 2019. С. 257–259.
2. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 296 с.
3. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка. *Вопросы психологии*. 1996. №6. С. 25 – 26.
4. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
5. Гладченко І. В. Організація предметно-розвивального середовища та виховної роботи з формування ігрової діяльності у розумово відсталих дітей дошкільного віку. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. 4(1). С. 127-135.
6. Гладченко І. В. Медіаосвітня гра як засіб формування життєвої компетентності розумово відсталих дітей дошкільного віку. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2013, №3 С. 73-77.
7. Гладченко І. В. Педагогічні принципи організації ігрової діяльності в дошкільному закладі для розумово відсталих дітей. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011, № 14 (225), С. 32-37.
8. Гладченко І. В. Програмно-методичний комплекс «Формування ігрової діяльності у дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю»: (програма, метод. рек., дидакт. Матеріали). Київ : Київська правда, 2012. 112 с.
9. Гладченко І.В. Особливості формування ігрової діяльності у розумово відсталих дошкільників *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. 17. С. 39-43.
10. Гладченко І.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення “Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих

дітей у спеціальних дошкільних закладах” (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). Київ: 2012. 112 с.

11. Дефектологічний словник : навч. посіб. / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Київ : Леся, 2011. 528 с.

12. Дидактичні та методичні засади спеціальної освіти розумово відсталих дошкільників: навчально-методичний посібник / Н.О. Макаруч, А.М. Висоцька, О.В. Чеботарьова, А.В. Міненко, С.В. Трикоз, Г.О. Блеч, І.В. Бобренко, І.В. Гладненко. Київ, 2014. 337 с.

13. Вавіна Л.С., Висоцька А.М., Жук В.В. Діти з особливими потребами у початковій школі: поради батькам / за ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. Київ: Наук. світ, 2006 212 с.

14. Докучина Т.О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*, 2017. 9(2). С. 56-64.

15. Єременко І.Г., Турчинська В.Є. Готовність розумово відсталих дітей до навчання в допоміжній школі. Київ: Радянська школа, 1981. 56 с.

16. Загальна вікова і педагогічна психологія : практикум / за ред. Д. Ф. Ніколенка. Київ : Освіта, 1980. 145 с.

17. Загальна психологія / за ред. О. Скрипченка. Київ : Освіта, 1997. 462

18. Карабаєва І. І. Пісок як матеріал для розвитку творчості і навчання *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2010. 4. С. 21–25.

19. Карабаєва І. І. Розвиток уяви та творчого фантазування. *Практичний психолог. Дитячий садок*. 2013. 10. С 29–37.

20. Карабаєва І. І. Формуємо у вихователів мультисенсорний підхід до організації освітнього процесу. *Вихователь методист дошкільного закладу*. 2013. 2. С. 33–39.

21. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Ігровий простір дитини. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.

22. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Самодіяльні ігри дитини. Київ: Шкільний світ, 2010. 128 с.

23. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри. Київ: Шкільний світ, 2010. 128 с.
24. Компанець Н.М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з особливими освітніми потребами. Київ:, 2018. 56 с.
25. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. Київ: КМПУ, 2003. 272 с.
26. Матвеева М. П., С. П. Миронова. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 164 с.
27. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Н.М. Стадненко [та ін.] Кам'янець-Подільський : Абетка, 1998. 144 с.
28. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.
29. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. 204 с.
30. Матвеева М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навчально-методичний посібник. Кам'янець – Подільський, 2005. 286 с.
31. Основи спеціальної дидактики / за ред. І.Г. Єременка. Київ: Радянська школа, 1986. 200 с.
32. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника – перспективи розвитку: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
33. Піроженко Т.О., Завязун Т.В. Карабаєва І.І., Соловійова Л.І., Сахно О.О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза. 88 с.

34. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. Київ: Думка, 1997. 198 с.
35. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: нав. посіб. Київ :Академвидав, 2004. 455 с.
36. Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / [за наук. ред. В.В. Тарасун]. Київ: ПП „Актуальна освіта”, 2005. 286 с.
37. Пулінець Т. Корекційно-розвивальні ігри як метод навчання у спеціальній педагогіці. *Дефектолог*. 2010. № 2. С. 26-27.
38. Савчин М. В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 300 с
39. Синьов В. М. Матвєєва М.П., О. П. Хохліна О. П. Психологія розумово відсталості дитини. Київ : Знання, 2008. 359 с.
40. Скарбничка ігор і віршованої мозаїки для дітей раннього та дошкільного віку: навч. метод. посібник / За ред. Г. І. Іванюк. Київ: Сім кольорів, 2009. 240 с.
41. Соколова, А. Ю. Особливості розвитку ігрової діяльності у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями *Магістерські студії : альманах*. Херсон : ХДУ, 2021. 21. С. 289-291.
42. Соловйова Л. Вивчаємо довільну поведінку дітей дошкільного віку. *Практичний психолог: Дитячий садок*. 2015. 9. С. 12–21.
43. Стадненко Н. М., М. П. Матвєєва М. П., А. Г. Обухівська А. Г. Нариси з олігофренопедагогіки . Кам'янець-Подільський : КПДУ, 2002. 200 с.
44. Трикоз С. В. Корекція сенсорного розвитку розумово відсталих дошкільників засобами дидактичних ігор та вправ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 / Ін-т спец. педагогіки НАПН України. Київ, 2012. 19 с.
45. Трикоз С.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення « Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з сенсорного виховання,

методичні рекомендації, дидактичні матеріали). Київ: ПрАТ «Видавництво «Київська правда, 2012. 112с.

46. Фірсова М. Сюжетно-рольові ігри для дітей з порушенням інтелекту: Організація та керування. *Дефектолог.* 2008. 10. С. 21-28.

47. Хохліна О. П. Основи спеціальної психології : курс лекцій. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011. 104 с.

48. Чеботарьова О. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з трудового виховання, метод. реком., дидактичні матеріали). Київ, 2012. 212 с.

49. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма, методичні рекомендації. Київ : Шкільний світ. 2008. 112 с

50. Шкльова В. Ігрові форми діяльності – методичний принцип проведення занять із розумово відсталими дітьми дошкільного віку. *Дефектолог.* 2009. 9. С. 46-49.

51. Эльконин Д.Б. Психология игры. Москва: Просвещение, 1988. 356 с.